

Okultně kabalistická seance Erika Jana Hanussena. Vyvolávání duchů u pověstného Hanussenova osvětleného astrologického baru, 1930 (zdroj: en.wikipedia.org/wiki/Erik_Jan_Hanussen).

Jasnovidec a telepat Erik Jan Hanussen (1889–1933) ve Františkových Lázních a Chebu

Zbyněk Černý, Muzeum Cheb

V letošním roce uplynulo devadesát let od okamžiku, kdy si jasnovidec Erik Jan Hanussen podmanil Františkovy Lázně. Mimořádný úspěch, který zde sklídl, jej přiměl k opakovaným návštěvám našeho regionu. Řádky místního tisku plnily zprávy o průběhu beznadějně vyprodaných představení, jež probouzely nemalé vášně mezi příznivci a odpůrci Hanussena. Každá doba si žádá své hrdiny, i ty, kteří se pohybují více v přítomnosti než v slunečních paprscích...

„Proslulý proutkař a okultista“ Erik Jan Hanussen dorazil do Františkových Lázní v pondělí 11. července 1927, aby zde o den později přednesl ve velkém sále Společenského domu přednášku na „stále vzrušující“

téma telepatie a sugesce. Hanussen stihl ještě před svým příjezdem uzavřít s místním holičem a prodejcem parfémů Georgem Raspem (dům Goldene Angel, Národní 6) vskutku originální sázku, která de facto obstarala ouverturu k jeho úternímu večernímu představení. Hanussen se vsadil o 10 000 korun, že během dvaceti minut nalezne předmět ukrytý v okolí Františkových Lázní. Rychle se šířící zpráva elektrizovala celé město, kavárny a promenády skloňovaly jméno Hanussena ve všech pádech. Ještě ten den, tedy v sobotu 9. července, se ustanovila komise, která měla dohlížet na provedení experimentu. V jejím čele stanul ředitel místního divadla Fred Hennig, z řad vážených

lázeňských hostů se této role ujaly dvě dámy a dva pánové a chybět konečně nemohl ani zástupce redakce Egerer Zeitung. Odjezd auta s Hanussenem a komisí byl naplánován na pondělí večer v šest hodin. „*Ani živelná pohroma či neštěstí nepůsobí větší sběh lidí, než k jakému došlo včera večer před Raspo-vým holičstvím v Goethově ulici (dnes Národ-ní) kvůli sledování experimentu Erika Hanus-sena.*“ (cit. 1) Jasnovidec měl za úkol vyhledat ukrytou tubu s tehdejší novinkou – radioak-tivním omlazovacím prostředkem Orado. Po krátké poradě se členky a členové komise rozhodli schovat krém do jedné z reliéfních váz zdobících kolonádu Solného pramene. Tuba byla na místo dopravena tajně a nepozorovaně. Nyní byl na řadě Hanussen. Nase-dl do auta, které projíždělo lázněmi, přičemž jednu z dam využil jako médium. Předmět našel za pouhých jedenáct minut. Redaktor mohl jen konstatovat, že „*telepatický experi-ment bez dotyku [s médiem] se Hanussenovi zdařil zcela bezchybně.*“ Auto s Hanussenem provázela po celou dobu kavalkáda složená z mladých i starých, opěšalých i jedoucích na nejrůznějších „vehiklech“. Všichni chtěli být přítomni této senzaci a Hanussen vskut-ku nezklamal. Na místě nálezu celé publi-kum spontánně vybuchlo v mohutný aplaus. Telepat se pak se svými příznivci fotografo-val a neopomněl rozdávat na všechny strany autogramy. „*Pochybovačům, kteří přinejmen-ším sázkou o 10 000 korun označovali za fintu a humbuk, nechť je ku vědomosti, že si mohou být v tomto případě jisti, že pan Rasp dostal svého slovu. Pan Hanussen měl večer v tašce řádně vyplněný šek.*“ (cit. 1)

Senzační průběh sázky vzbudil velký ohlas a byl skvělou reklamou na představení násle-dujícího dne. V tolik očekávané přednáš-ce se telepat věnoval morálním aspektům hypnózy. V roce 1925 se Hanussen, jenž se ostatně již od mládí pohyboval na hraně zákona, dostal do hledáčku policie v souvis-losti se znásilněním ani ne čtrnáctileté dívky. Na tomto příběhu se rozhodl telepat před františkolázeňským publikem vystavět obha-jobu hypnózy. Rozhovořil se živě o svém zatčení v Hirsbergu (dnes Jelenia Góra) a své

konfrontaci s obětí. Dívka, která právě poro-dila zdravé děcko, hypnotizéra nepoznávala. Podle jejího popisu bylo více než zřejmé, že se za Hanussena vydával jiný muž. Navíc se prokázalo, že jasnovidec byl v inkriminované době angažován v cirkusovém představení v New Yorku. Postižená dále uváděla, že byla znásilněna pod vlivem hypnózy, neboť se domnívala, že je pevně znehybněná. Hanus-sen z těchto indicíí odvodil, že se skuteč-ně mohlo jednat o hypnotizéra a dlouho se nerozpakoval označit za viníka svého úhla-vního nepřítele hypnotizéra Leo Erichsena, jenž shodou okolností vystupoval ve Fran-tiškovských Lázních jen rok před Hanusse-nem. Navzdory těmto okolnostem i nadále Hanussen odmítal uznat, že by se mohlo jednat o zneužití hypnózy k nemorálnímu činu. Ve své přednášce nastolil postulát, že člověk v hypnóze neudělá nic, s čím by etic-ky a hluboce vnitřně nesouhlasil. Pokud by jej k něčemu podobnému hypnotizér nutil, odmítne to udělat, nebo se z hypnózy pro-budí. I spolupracující a poslušné médium odepře hypnotizérovi poslušnost ve dvou případech. Za prvé, bude-li je nutit k sebe-poškození, tedy například skočit ze čtvrtého patra domu. Tehdy se automaticky spustí pud sebezáchovy, jehož impuls se hypnoti-zujícimu nikdy nepodaří překonat. Za druhé, je-li veden útok na ženské morální vědomí. V tomto případě se spustí celý aparát ideo-motorických zábran, který učiní atak nemož-ným. Médium se vzápětí probudí a zpravidla upadne do hysterické křeče. Hanussen pak připomněl, že hypnotizér mohl dříve v hyp-nóze přikázat, aby si po probuzení nic nepa-matovala a nenechala se od jiných lidí hyp-notizovat. Připustil, že účinnost podobných příkazů je vysoká a že se během své dvaceti-leté praxe nesetkal s jediným případem, kdy by byl tento rozkaz prolomen, přesto však trval na tom, že k znásilnění nemohlo dojít, pokud by dívka sama nechtěla a její vůle nebyla oslabena například nimbem slavného hypnotizéra, za něhož se násilník vydával. Po krátkém pobytu Hanussen Františkovy Lázně opustil, aby se věnoval svému před-náškovému turné po okolních lázních. Již

16. července téhož roku avizovaly noviny Egerer Zeitung, že se koncem měsíce telepat do města opět vrátí. Dne 23. července vystoupil v sále Společenského domu v rámci kulturního programu pořádaného ve prospěch fondu na zřízení pomníku padlým v první světové válce, který byl o den později slavnostně odhalen. Jasnovidce se znovu představil ve čtvrtek 28. července, kdy během nezapomenutelné inscenace předvedl četnému publiku širokou škálu svého umění. „*Hanussen při včerejší seanci zopakoval část své první přednášky, přičemž se všechny experimenty, ohromující svou jednoduchostí a jistotou provedení, úspěšně zdařily. Také ukázka věštění minulosti a budoucnosti vzbudila nemalý úžas, který se odrážel v častém potlesku. Stejného úspěchu docílil účinkující svými ukázkami a experimenty s autosugescí pomocí orientálního kyvadélka, zvaného „gomboloy“. Hanussen během obou večerů prokázal, že náleží v oblasti grafologie a telepatie k těm nejlepším.*“ (cit. 2)

O rok později dorazil Hanussen také do Chebu, kde se ubytoval v hostinci Mayergarten (dnes KC Svoboda). Hypnotizér si přichystal pro místní obyvatele dvě vystoupení, ve čtvrtek 31. května a v pátek 1. června. „*Hanuszenovo umění dokáže i skeptiky dovádět k úžasu. Ostatně nemá nic společného s běžnými artistickými triky, nýbrž pramení z jeho fenomenální osobnosti.*“ (cit. 3). Mezitím se po městě rozšířily fámy, že vystoupení nemá potřebné povolení od policejního úřadu. Redakce Egerer Zeitung však tyto pomluvy rázem utřela a potvrdila oba termíny představení. Během nich si Hanussen značně konzervativní obyvatele Chebu doslova podmanil. I zde udivil přítomné svými experimenty v oblasti telepatie, předváděnými s lehkostí a suverenitou. Obecenstvo se na Hanusse na obracelo s humornými úkoly, jejichž splnění vyvolávalo bouřlivý potlesk, byť slovy redaktora publikum „*žádnou mimořádnou vynalézavost nepředvedlo.*“ (cit. 4) Úspěch sklidil Hanussen i na poli grafologie. Okultistovi byla mimo jiné předložena část dopisu psaná na psacím stroji osobností, která byla v té době středem mediální pozornosti. „*Bylo*

▲ Učitelka Marie Fritscheová, zavražděná Antonem Weißem (zdroj: Egerer Zeitung z 19. 10. 1933).

zcela k neuvěření, s jakou překvapující precizností Hanussen přesně popsal autora dopisu, včetně jeho celkového vystupování a chování, ačkoliv jej osobně nemohl znát.“ (cit. 4) Větší část publika očekávala, že se Hanussen bude zabývat také kauzou Jalový Dvůr (zaniklá obec zhruba 2 km jižně od Broumova, okr. Tachov), která již několik měsíců plnila stránky regionálních novin. Jednalo se o otřesný případ loupežné vraždy tamní učitelky Marie Fritscheové, pocházející ze Smíchova. Dne 8. února 1928 bylo její tělo nalezeno ve školní budově před služebním bytem. Půvabnou dvaatřicetiletou učitelku vrah nejprve omráčil tupým předmětem, aby jí následně nožem podřízl hrdlo tak, že bezmála oddělil hlavu od trupu. Kdo byl aktérem zruďné vraždy, se policii nedařilo objasnit a tápání vyšetřovatelů se neúměrně prodlužovalo. Úřady s odvoláním na skutečnost, že se věcí zabývá vyšetřující soudce, navíc zamezily přístup k informacím ze spisu. Redaktor Egerer Zeitung se jen upřímně podivoval, proč „*není možné využít pro*

objasnění tak záhadného případu rovněž síly jasnovidce.“ (cit. 5) Poukázal na jiný proslulý kriminální případ z dob první republiky, jímž byla vražda Margity Vörösmartyové trojicí intelektuálů. MUDr. Jan Klepetář, publicista a redaktor Národní politiky a Národních listů Ján Michalko a úředník a příležitostný redaktor Mikuláš Sikorský zinscenovali seznámení a následně fiktivní sňatek postarší a vdavekchtivé Vörösmartyové s Michalkem, aby se dostali k jejímu jmění. Dotyčnou vylákali na svatební cestu na Slovensko, kde ji na horské túře ve Vysokých Tatrách Michalko uškrtil. Ženu pak svlékl a zahrabal pod hromadu kamení. Hanussen ještě před samotným soudním procesem s touto trojicí poskytl všem pražským novinám velmi zajímavý popis vraždy, přesně takový očekávalo od jasnovidce i chebské publikum v případě Fritscheové. Na zásah úřadů se tak nestalo. Vraha krásné učitelky dopadla policie až v roce 1933. Tehdy pětadvacetiletý Anton Weiß z Jalového Dvora se v souvislosti s vyšetřováním vraždy nočního hlídače Josefa Kollera v Broumově doznal nejen k tomuto činu, ale také k vraždě zelinářky Sophie Krausové v Aši a již zmíněné učitelky Fritscheové.

Nepopíratelný úspěch přiměl Hanussena k uspořádání třetího večera. Vystoupení, konané 8. června, cílilo sníženým vstupným především na lidové vrstvy. V sále hostince nebylo toho večera k hnutí a jasnovidec musel zástupu lidí, kterým se nepodařilo dostat dovnitř, přislíbit ještě jedno představení ve středu 13. června. Již nebylo pochyb o tom, že Hanussen ve skeptickém, rigorózním a převážně katolickém Chebu dosáhl senzačního úspěchu. Jelikož noviny mylně avizovaly, že se Hanussen bude věnovat případu stigmatičky Terezie Neumannové, nechal jasnovidce publikum vybrat, zda má pokračovat v programu ukázkou práce s gomboloy či se věnovat Neumannové. Publikum se rozhodlo pro experiment s gomboloy – náhrdelníkem v podobě růžence. To byla Hanussenova parketa. O práci s gomboloy vydal rok předtím brožuru, v níž rozvinul svou metodu vedoucí k získání

duševního klidu. Pomocí náhrdelníku dokázal telepat zbavit jedince například koktavosti, nespavosti či zlozvyku kouření. Zajímavé je, že tento experiment se Hanussenovi toho večera příliš nezdařil a redaktor chebských novin pro to našel vysvětlení v malé mediální schopnosti vybraných aktérů. Po třetím vystoupení Hanussena žil Cheb již jen jasnovidcem. Redakce novin Egerer Zeitung byla zavalena záplavou dopisů od čtenářů, kteří se povětšinou zastávali mágovo schopností. Nechyběly však také roztrpčené reakce obviňující novináře ze stranění a vyzdvihování Hanussena a jeho pochybných kousků. „Opakujeme, co náš zpravodaj již zdůraznil ve svém referátu o první Hanussenově večerní produkci: Je marné lámat si hlavu, jak Hanussen svá čísla provádí, faktem je, že i největšího skeptika je schopen uvést v údiv a že jeho představení je natolik pozoruhodné, že i těm, jež nepoučí a nepřesvědčí, přeci jen připraví nevšední zážitek.“ (cit. 6)

Během čtvrtého vystoupení (13. června) se konečně dostalo na výklad divů spjatých s bavorskou katolickou mystičkou Terezií Neumannovou (1898–1962). Takzvaná Resl z Konnersreuthu nepožívala od roku 1923 až do své smrti nic jiného než eucharistii, o tři roky později se u ní začala objevovat stigmata – rány na těle v místech, kde byly způsobeny Ježíši Kristu během ukřižování. Právě stigmata a krvácení z ran a očí doslova rozněcovalo fantazii tehdejší společnosti a „případ z Konnersreuthu“ vyvolával rozsáhlé polemiky o pravosti těchto úkazů. Hanussen se jednoznačně postavil na stranu Neumannové, kterou označil za jasnovidnou. Ostatně fascinace tehdejší společnosti paranormálními jevy dávala široký prostor eskamotérům, jakým byl například i saský horník Paul Diebel. Hanussen jej v Berlíně angažoval do svého představení, a jak avizovaly místní noviny, měl v souvislosti s Neumannovou objasnit chebskému publiku i jeho neobyčejné schopnosti, spočívající v ovládnutí těla a fyzické bolesti. Diebel se na jevišti nechával ostřelovat ostrými šipkami a díky rafinovanému triku „dokázal“ před vyděšenými diváky zastavit své krvácení, nebo

naopak předváděl publiku pocení krve či ronění krvavých slz. K bizarnějším výstupům patřilo i jeho pověstné ukřížování. V souvislosti s případem Neumannové se Diebelovi dostávalo mimořádné pozornosti médií. Pokud se Hanussen zmínil o svém kolegovi, byla to jistě dobrá reklama na jeho chystané vystoupení v Chebu, které se odehrálo 10.–14. června v kině Apollo. Ostatně i Hanussen předváděl podobná čísla s ovládním tělesné bolesti, jako například propichování tváře a polykání vařícího pečetiho vosku.

Následujícího dne se Hanussen odebral do Františkových Lázní, kde uspořádal dvě seance (15. a 23. června), poslední pro místní osvětový výbor. Mezitím stihl vystoupit také v Aši, kde se mu dostalo stejných ovací jako v Chebu. Jeho třetí představení naplánované na středu 20. června však ašský politický úřad zakázal. Po Hanussenovi požadoval předložení platné licence k provozování okultních a telepatických experimentálních představení. To byly vody, v nichž se Hanussen bezpečně a se zálibou pohyboval. Jako pravý showman dokázal ihned využít situaci a přetavit nabízenou příležitost k sebe prezentaci. Teatrálně inscenované drama s licencí započalo vysláním Hanussenova asistenta automobilem do Prahy, aby se tento následně s potřebnými doklady v kapse okázale vrátil do Aše letadlem. Na základě platného dokumentu úřad zákaz odvolal. Zpráva se rychle rozšířila mezi obyvateli města a toho večera obrovský sál tělocvičny doslova praskal ve švech. Hanussen si mohl tiše mnout ruce a děkovat úřadům za výborovou reklamou.

Avšak zlatá éra eskamotérů, jasnovidců, telepatů, okultistů a dalších „umělců“ kupčících s iluzemi se pomalu a jistě chýlila ke konci. Publikum, dychtící po senzaci vybočující z každodenní reality, opíjející se nadějí na změnu sebe sama i okolního světa využitím podvědomých či „nadzemských“ sil, začalo stržlivět s nástupem hospodářské krize. Hvězda Hanussena ještě několik let strmě stoupala. K jeho věhlasu přispěl i osvobozující rozsudek litoměřického soudu z roku 1930, který se zabýval údajnými

▲ Erik Jan Hanussen nahlíží do osudu mladé dámy. Zdroj: Profimedia. cz.

podvody spáchanými Hanussenem na důvěřivých občanech. Od roku 1930 působil telepat v Berlíně, kde se mimo jiné účastnil i společenského života nacistických špiček. Byť se Hanussen prezentoval jako potomek dánských předků, jeho židovský původ (vlastním jménem Hermann Steinschneider) nezástal utajen. Dne 23. března 1933 byl zatčen komandem SA, snad i s ohledem na to, že údajně předpověděl požár Říšského sněmu. Hanussenův konec se přiblížil. Jen o pár dní později (8. dubna) bylo jeho zohavené tělo nalezeno pohozené v lese jižně od Berlína. ■

Použitá literatura:

Egerer Zeitung: 10. 7. 1927; 13. 7. 1927 (cit. 1); 16. 7. 1927; 29. 7. 1927; 30. 7. 1927 (cit. 2); 10. 2. 1928; 11. 2. 1928; 28. 2. 1928 (cit. 5); 30. 5. 1928 (cit. 3); 1. 6. 1928; 3. 6. 1928 (cit. 4); 7. 6. 1928; 10. 6. 1928; 12. 6. 1928 (cit. 6); 15. 6. 1928; 16. 6. 1928; 24. 6. 1928; 19. 10. 1933.

Mariborer Zeitung: 4. 7. 1933.

Černý Z. et Fišer M. (2017): Umění ve Františkových Lázních.

Umění ve veřejném prostoru v Klatovy, 58 pp.

de.wikipedia.org/wiki/Erik_Jan_Hanussen. 2017-03-02.